

KVITTENS

Mottagit av
 EELIK Eskilstuna
 Magnum

i kontanter
 i check

Specifikation
 Arthur Vööbus' Studies of the History of the Estonian People
 Osa I
 Osa II
 Osa III
 Osa IV
 Osa V
 — (Etelämaailman Konsistorsin
 postitoinne)

Moms _____
 Kronor _____ Kr _____

Mis maksatut a 90.- = 450.-

Attesteras:

Ort Stoestali
 Datum 23 jaan 81
 Underskrift

ESSELTE 13238

Eskilstuna
 Stadsbibliotek

Estniska församlingen
 c/o Ants Pahv
 Eskilstuna

På Eskilstuna stadsbiblioteks vägnar
 får jag härmed framföra ett varmt tack för
 gåvan av nedanstående arbete.

Eskilstuna den 2 febr 1981

Gunnar Vorkelius
 Chefsbibliotekarie

Vööbus, A. Studies in the history of the
 Estonian people. 1-5

Oktoober 1980

Väga lugupeetav kaasmaalane!

Tahan Teid südamest tänada Teie huvi ja kaasabi eest Eesti ajaloo teosele. Võtke vastu minu sügav tänu ja lugupidamine.

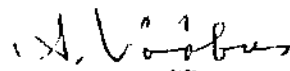
Mul on ülimalt kahju, et raamatute väljasaatmisel on tulnud pikem viivitus. Mul on olnud väga suuri raskusi raamatute väljalunastamisega trükikojast. Palun seda heatahtlikult mõista, arvestades sellega, et mina pean alaliselt heitlema otse üliinimlikkude raskustega. Sest mõtelge — mina pean ju üksipäini toime tulema ettevõttega, millega ei ole toime tulnud kogu meie omariikluse ajal, mil meil oli ju hulk teaduslikke jõude ja asutusi ja küllaldaselt ka majanduslikke võimalusi.

Kuna selle teose kõited jäid trükikotta seisma mitmeks aastaks, ei olnud mul enam ühtki teist teed kui teha suurt laenu. Mõtlesin F.R. Kreutzwaldile, kes riskis oma majakesega, et avaldada Kalevipoega, ja Jaan Jungile, kes riskis oma taluga, et trükkida esimest eesti arheoloogiat. Tehtud laenu tõttu hakkas nüüd ettevõtte liikuma. Kõide IV, mis trükitud 1978, pääses viimaks valla, samuti kõide V (\$ 16.50); kõide VI (\$ 16.50) on trükitud ja VII (\$ 16.50) on ilmumise eel. Mis edasi saab, on teadmata. Pole sugugi võimatu, et minu peavari võib minna haamri alla.

Vaatamata kõikidele raskustele ja viivitustele rõõmustane, et meie kannatavale rahvale, rüüstatud ja paljaks rõõvitud, on antud midagi, mida tema ammu juba oleks väärtinud ja mida temalt keegi enam ei suuda ära võtta.

Teid tänades

Teie

Prof. A. Võõbus

Eesti ajaloo tähtsate ülesannete teenistuses

Ühenduses eesti ajaloo teaduse tähtsate ülesannetega, on mu südames midagi nõnda tungivat, et pean seda jagama oma kaasmaalastega.

Pidades ülikoolides ettekandeid meie rahva saatuse üle, on mulle sageli esitatud küsimus: Teie kõnelete oma rahvast kui kultuurirahvast, kuid midagi ei ole teada Teie rahva kultuurist ega ajaloost. Kas Teie rahval siis ajalugu ei olegi? Ma pean ütleva, et minule on see läinud väga sügavale südamesse. Olukord oli tõesti rõhuv, mulle isegi masendav. Iga kord kui ma raamatukogudes olen riulitel teiste rahvaste ajaloo teoseid seismas reas, olen tundnud valusat torget südames: Kus on meie rahva ajalugu? Kas meie rahvas ei ole seda ammu ära teeninud? Kas eriti selle järjekordsel kannatusperioodil ei ole selline unarusse jätmise isegi andeksandmatus?

Ma ootasin, et ehk ometi keegi tunneb samuti ja on valmis seda koormat enesele võtma, kuna mul olid käed liialt tööd täis, ka kodumaa ainetikus. Kuid oodata enam ei saanud — oodatud oli juba isegi liiga kaua.

Mul sai see selgeks: kui ma seda koormat enesele ei võta, siis kodumaal kasvanud põlvel see küll jääbki tegemata.

Nüüd mõeldes tagasi sellele üle 30 aasta, on mul rahuldustunne, et ma nägin asju ette õieti. Kui ma ei oleks seda koormat enesele võtnud, siis tööpooldest oleks see ettevõtte meie põlvel jäänudki tegemata. Veel teisigi asju nägin ma ette õieti. Arvestasin sellega, et meie vaenlane, kes oma ohvrite ajalugu võltsib, hakkab sama teema ka meie rahva ajalooga, surudes seda oma haige ideoloogia kõverpeeglisse. Kõik see ongi osutunud õigeaks. Aga veel midagi nägin ma ette. Nimelt et see, milleks ma hakkasin varakult ettevalmistusi tegema, peab meie rahva väga raske olukorra tõttu olema suuremõtteline ja võimalikult

monumentaalne, et kindlustada eesti iseseisva ajaloo uurimise positsiooni kaugemaski tulevikus. Oli veel teisigi kaalutlusi. Üks neist oli veene, et kodumaal kõrgema hariduse saanud põlv peab jätma järele oma pärandi enne kui see on juba hilja. Põhjuseks on see, et kodumaal kasvanud põlvel, kes tunneb oma elu ja olusid, on sellised eelised, mis puuduvad võõrsil kasvanud põlvel. Need on aga asendamatu väärtusega eelised eesti ajaloo teaduse viljelemisele, sest need teevad immuunseks kõigile sellele, mida kodumaal praegu „ajaloo“ nime all sundtöö korras fabritseeritakse.

Immuunsuse puudumine, mille nõrgestamiseks ja kaotamiseks selle mandri õhkkond töötab, muutub ohtlikuks, sest siis ajalooliste küsimuste käsitlemine ei teeni enam ei eesti ajaloo teadust ega meie rahva elulisi huve.

Häirivad nähted, mis ilmsiks tulevad, näitavad, et ka see kaalutus on osutunud õigeaks. Mu ettevõtte on kaugelt suurem missioon kui seda praegu võidakse arvata.

Nii palju eesti ajaloo teose projekti tagapõhjust ja saamisloost.

Ülesanne oli ju kohutavalt suur ja raske. Kui palju kordi olen ma pidanud ängistuses eneselt küsima, kuidas pean ma üksipäini tulema toime sellega, millega toime ei ole tulnud omariikluse ajal vahel kodumaal, kus oli ju suur hukki teaduslikke jõude, teaduslike asutusi ja küllalt majanduslike võimalusi? Kuid ülesande tõsidus ja tungivus ei jätanud ühtki teist valikut.

Kui äärmiselt tungivad need kohustused on mulle olnud, selle üle laseme paaril faktil kõnelema. Üks on see, et ma olen pidanud selleks tohutult aega võtma uurimustest käsikirjade avastuste ja tähtsate leidude alal vana stiilira kirjanduse- ja kultuuriloo valdkonnas. Ei olnud kerge ond sellistest ahvatlevatest rikkustest,

mis sel kujul küll vähestele teadlastele on antud, eemale liikuda. Minu avastuste tähtsuse ja teadust edasiviivate ürikute väärtuse üle võib ju igatks ise lugeda objektiivset hinnangut, antud 40 suurima eksperti poolt üle maailma, mulle väljaantud pühendus teoses (A Tribute to Arthur Vööbus, Louvain 1977). Selle rohkema tähelepanu, tänu ja kuulsuse asemel, mida ootama jäänud leitud, aarded ja uurimused mulle oleks lisaks toonud rahvusvahelise teaduse avaral foorumil, valisin ma tohutult väevanõudva ülesande esitada meie väikese rahva ajalugu võõrastele — st. ettevõtte, mis küll, ma kardan väga, suuremale osale meie ühiskonnas, kus rahuldust leitakse mujalt, vist küll kuigi palju korda ei lähe.

Kui Vancouveri eesti ühiskond, kelle väga soe suhtumine ja abivalmidus on mind jäädavalt tänuks teinud, oma juhtkonna kaudu pöördus üleskutsega kogu vaba maailma kaaseestlaste poole, ei olnud sel kahjuks tulemusti...

Teiseks ei ole ma jäänud ootama, kas ja millal meie ühiskond nõnda kaugele jõuab, et teha neid rahvuslikult ülitähtsaid ettevõtteid enese mureks. Ülesanded olid ju nõnda tungivad, et nende teostamist ei saanud kuidagi teha olenevaks ühiskonna suhtumisest. Tuli olla valmis neid hakata läbi viima omal jõul. Veel enam — kui korduvad katsed leida kirjastajat luhusid, kuna kirjastajate poolt nõutud kohesed sissemaksu summad käisid üle jõu, ei jäänudki muud üle kui ka kirjastuse mured ja sellega kaasuvad loendamatud raskused enesele veel lisakoormuseks võtta.

Nõnda kaua kui mul oli palik ülikoolist, katsin ma kulud ja tasusid puudujäägid, ega hakanud meie ühiskonda tülitama. Nüüd aga eriu minnes on töö jätkamine senisel kujul võimatuks muutunud. Kaalul on eriti eesti rahva ajaloo suurteose saatust: Studies in the History of the Estonian

People. Kõited I—III (iidsetest aegadest kuni möödunud sajandi lõpuni) on ilmunud 1969—1974. Kõide IV (ettevalmistus autonoomiale) ilmus 1978, kuid selle väljalastamine on nõudnud palju aega. Muide, see annab vastuse sellele kurikuulsale rootsi ministri-le, kes avalikult deklareeris, et eesti rahvas ei olnud kultuurset ja ühiskondlikult valmis iseseisvusele. Ilus mõte on pandud liikuma, et minu 70 a. juubeli puhul minu elutööd tähistada viisil, mis aitab mul V-ndat kõidet ilmale tuma etteellijate-tarvitajate abiga. See kõide viib ajaloo käsitlust kuni Vabadussõja lõpuni. See on kõide, mis peaks olema aktuaalne ka võrastele selles mõttes, et see näitab kuidas eestlased tolnne tulid kommunismi ekspansiooniga.

Kõide VI on kriitiline, kuna see on pühendatud omariikluse ajale ja selle saavutustele.

Kui on neid, kes on valmis mulle appi tulema, püüan ma seda kõidet avaldada ESTO 1980-päevadeks. Veel on ees kõide VII (kodumaa pruuni ja punase võimu haardes) ja viimaks VIII (eesti rahva killuke paguluses).

See oleks küll katastroof, kui ettevõtte, mis on olnud väga, väga raske ja nõudnud tohutut aega, energiat ja tervist, peab jääma pooleli, eriti veel kui suurem osa sellest projektis on juba teostatud. Nüüd ei ole teist teed kui apelleerida meie ühiskonna poole aidata kaasa, et see teos oleks igas kodus, kus elab teadlikkus meie kohustustest meie rahva vastu ja et seda talletatakse raamatukogudesse, mida ma senini olen teinud.

Et kaalul on äärmiselt tähtis ettevõtte, nimelt kodumaalt tulnud põlvel lasuva ajaloo pärandi päästmine, tahaks ma oma apelli teha küll nõnda tungivaks kui iganes võimalik. Selleks pean ma

esile tooma veel teisi saavutusi, mis teostatud eesti ajaloo teaduse teenistuses, lootuses, et ehk need äratavad hegejas küsimust, mille ees ole ise pidevalt seisnud: kes meie õieti oleme ja mis on meie kohustused vabaduses?

Nimelt on veel teisi tähtsaid ettevõtteid, mida ma olen pidanud enesele võtma. Nendest pean ma mainima teist, mis käsitleb Tartu Ülikooli tööd ja saavutusi (The Department of Theology at the University of Tartu, 1963). Ma pidin end vabastama kohustusest oma Alma Mater vastu, kus ma olen õppinud ja ka õpetanud. On otse uskmatu, et see on jäänud tänaseni ainsaks monograafiaks Tartu Ülikooli saavutuste kohta vabas Eestis!

Kui Tartu Ülikooli teeneline rektor prof. J. Köpp jõudis tähtsate juubelite kinnisele, ja keegi ei võtnud vaevaks selle suurmehe tähtpäevi tähistada akadeemiliselt rahvusvahelise tava kohaselt, siis oli mul lihtsalt häbi, et meie ei suuda teha seda, mida tehakse mujal kultuurmaailmas sel puhul.

Ma toimetasin ja avaldasin kaks suurt (Charisteria J. Köpp 1954) ja väarikat pühendus-teost (Estonia Christiana, 1965) eesti ajaloo alnetel, et tähistada selle eesti suurmehe elutööd ja päästa eesti akadeemilise pere au.

Mind on rõhunud see, et eesti teaduse kui sellise jätkumine paguluses on liiga vähe silmapaistev olnud võrastele, kuna see on haigutatud, varjatud ja sulanud kohalike maade teadusse. Minu tunde kohaselt ei saa see küll vastata kodumaal oleva rahva ootustele meie kultuurivõitlusest. Sellepärast a. 1951 rajasin ma teadusliku seeria (Papers of the Estonian Theological Society in Exile, mis häbelikult oma pärit-

olu ei varja, vaid seda sõnaselgelt rõhutab. Selles on 32 kõidet teadust edasiviivaid avastusi ja uurimusi (seega ühepea ulatuslikum eesti teaduslik seeria paguluses!), kui vääriline tunnistus eesti teaduse pärimustele. Sellisena on seeria pannud enesest kõnelema, sealjuures hoides elavana Tartu Ülikooli teaduslike pärimusi ja meenutades meie rahvale tehtud ülekohut.

Eraldi sarja moodustab rida raamatuid ja esseesid, mis käsitlevad meie rahva saatust kommunismi haardes. Need on ühenduses kommunismi ohu selgitamisega vabale maailmale.

Mul on trükkis teos meie rahva martüüritumile (The Martyrs in Estonia). Ka seda ülesannet tuli mul enesele võtta, sest mul on lihtsalt talumatu, et meie rahva kannatused, karjed ja õiged ei kajastu võrkeelses ajaloo bibliograafiates ja teaduslikus kirjanduses — olgugi, et oleme juba 35 aastat elanud paguluses!

Kõik need teosed ja üritused seisavad eesti ajaloo teaduse pakiliste ülesannete teenistuses, inspireeritud sügavamast arusaamisest selle väärlikusest ja vastutustundest.

On endastmõistetav, et saavutused sellise ulatusega on nõudnud väga palju vaeva, kulu ja ohvreid. Ma leiän, et siis kui on nõndapalju teostatud üksipäini sellest, mis oleks õieti pidanud olema kogu meie ühiskonna kohustuseks, ja seega seda kõike on tehtud kogu meie ühiskonna eest, siis peaks olema käesoleval apellil veelgi suurem moraalne õigus.

Kui meie ühiskond seda soovib, siis saab ometi kord teoks, et meie rahva elu, püüdluste ja saavutuste kohta on suurteos, mida meie rahvas väärrib ja küll ammu oleks väärinud.

*«Vaba Eestlane»
26. aprillil 1979*